

Expert target

Ako môže gymnázium vyvážené rozvíjať schopnosti a charakter mladých ľudí

Gymnázium poznám z oboch strán – z pozície žiaka i z pozície učiteľa. Teraz som už na „tej druhej strane“ a ako sa niektorí nesprávne domnievajú, môžem sa „mstiť za príkoria na mne vykonané“. Ale tí, ktorí majú na svoje školské roky lepšie spomienky, vedia, že je to hlavne veľká príležitosť! Ako učiteľ môžem vplývať na mladých ľudí vo veku, keď sú ešte formovateľní, ale zato už prichádzajú k zrelosti dospelákov. Slzy sa človeku tisnú do očí pri slávnostne oblečených budúcich lekároch, právnikoch a inžinieroch. Len aby sa nám netisli aj o pár rôčkov, keď podľa ich životných krokov uvidíme, čo sme pri ich výchove zanedbali...

Pedagogickí zamestnanci, ale nie učelia

Cieľovým objektom vzdelávania je žiak, študent. Všetko ostatné sú len prostriedky, ktoré sa majú cieľu podriaďovať. Zriaďovateľ, rada školy, učiteľ i školník sú tam preto, aby výsledky prítomnosti žiaka v škole boli čo najlepšie – sú prostriedkom na dosiahnutie cieľa. Pokiaľ sa takto bude vidieť každý z týchto jednotlivcov, pri troche sebakritiky sa bude vedieť zlepšovať; dokonca hádam niektorí zhodnotia, že je už načase odísť zo školstva.

A ak by to predsa nepomohlo, môžeme skúsiť recept môjho obľúbeného docenta z vysokej školy – jednu polovicu študentov treba vyhodiť a tá druhá sa začne tak báť, že sa začne poriadne učiť. Je to síce zdanlivo kruté, ale určite by takéto opatrenie prospelo kvalite slovenských škôl. Nechcem to (možno prekvapujúco) vzťahovať na žiakov, ale na učiteľov. Keďže oni sú v prvej línii práce so žiakom, je dôležité, aby tam boli tí najkvalitnejší dostupní ľudia. S riaditeľom školy za celé štúdium študent možno neprehodí ani jednu vetu, ale hodiny niektorých učiteľov ostanú v pamäti navždy.

Maratón

Behom na najdlhšiu trať je zmena prípravy učiteľov. Z okolia a od rovesníkov viem, že na pedagogické smery idú často ľudia z SOŠ a pod. – to by nebolo až také zlé ako ich obvyklé ambície: vyštudovať, dostať titul a učiteľa robiť len vtedy, ak sa nenájde nič lepšie. Je ľahšie dobrého učiteľa vychovať ako meniť zabehnuté chodníčky skúsenejších.

Kritériá kladené na učiteľov by mali obsahovať aj morálne štandardy očakávané od žiakov. Nemôžeme naivne čakať, že si žiaci osvoja správny postoj k drogám, keď polovica pedagogického zboru bežne fajčí priamo pred školou. Nehovoriac o alkoholických orgiách na školských výletoch, ktoré tolerujú až navštevujú kolegovia naprieč celým učiteľským kolektívom. Rola mŕtveho chrobáka informovaných je neospravedliteľná a mala by byť postihovaná, čo je možné (ale nevyužívané) už dnes na úrovni riadiacich pracovníkov.

Riadenie a kontrola

Úlohou riaditeľov na školách je garancia kvality vzdelávania. Nesmie byť vybraný na základe kamarátstva so zriaďovateľom či rodičmi. Jeho vedenie vplýva na kvalitu práce niekoľkých desiatok učiteľov. Žiaľ, je zložitá hodnotiť neformálne kritériá. Jedným zo znakov, ako je možné sledovať prácu riaditeľa, je počet vykonaných hospitácií. Na posúdenie ďalších mi ešte nejaký ten rôčik praxe chýba.

Je ľahké sťažovať sa, že máme málo peňazí, ale na platy učiteľov naozaj idú veľmi malé prostriedky. Pokiaľ by existovala možnosť výraznejšie odmeňovať pedagógov podľa podávaného výkonu, verím, že niektorí by si vedeli zarobiť podobne ako v komerčnej sfére. K základnému platu učiteľa, ktorý by som ponechal na doterajšej úrovni, by som vyčlenil financie na príplatky v priemernej výške povedzme 50% základu – tí dobrí by v školstve ostávali, tí horší by našli lepšie platené miesta v inej profesii.

Zo skúseností je známe, že školské inšpekcie obvykle nejdú po kvalite vzdelávania, ale po detailoch v administratíve. Učitelia by mohli mať viac času i síl na študentov, keby neboli prenasledovaní pre maličkosti. Dobre urobený informačný systém vie zastať i rolu školského inšpektora v oblasti administratívy a na základe niekoľkých definovaných znakov by mohol napríklad informovať zodpovedných o nedostatkoch alebo navrhovať príplatky za vzorné plnenie povinností. Inšpektormi by mali byť dlhoročne oceňovaní ľudia z praxe, ktorí by vedeli nielen hroziť, ale hlavne pomôcť a usmerniť.

Ideálny začiatok

Verím, že nastane čas, keď ako učiteľ nebudem musieť prepisovať kolónky tematického plánu do triednej knihy. Možno by stačilo, aby bola vo forme dnes už lacného tabletu, ktorý si z databázy školy potiahne údaje a ja tie predvyplnené zmením v prípade potreby. Chýbajúci s meškajúcimi sa, samozrejme automaticky, ľahko zapíšu sami – zariadenie na prikladanie ISIC kariet pri dverách učebne stojí pár eur. Fúú, ani to netrvalo dlho a takmer všetku administratívu už máme za sebou. A nebude potrebné ani vyvolávať rodičov o zameškaných hodinách, pretože ani tí najľahostanejší snád' neprehliadnu neustále emailové notifikácie o tom, že ich ratolesť zasa chodí poza školu. V rámci elektronického zdravotníctva by mohli posielat' lekári potvrdenia o návšteve priamo učiteľom alebo len automatizovane odovzdávať informáciu o ospravedlnení hodiny do databázy školy. Hlavný prospech by spočíval v odbremenení triednych sekretárok – ehm, učiteľov, ktorí by zrazu mali na triednickej hodine čas hovoriť o tom, aký výlet spolu podniknú, kto si za čo zaslúžil pochvalné slovo alebo prečo je dôležité pomôcť pri úprave okolia školy.

Keď už spomínam chýbajúcich, tí by si hneď v ten deň po hodine (hoci ešte v čakárni u zubára) vedeli na webe školy pozrieť, čo sa na hodine prebralo, aká je domáca úloha a možno aj nejaké to video z pokusu. Ale ako si tak spomínam, kompetentní (?) úradníci nám v škole „zatrhlí“ všetky chemikálie, takže tie videá sa asi budú hodiť každému.

Urob si sám

Je zložité hovoriť o spolupráci rodiča a školy, keď máme (hlavne na stredných školách) na rodičovskom združení 3-4 rodičov – aj to nie tých, ktorých by sme tam naozaj potrebovali. Cestou môže byť úplné zrušenie povinnej organizácie rodičovských združení. Všetky informácie môžu byť rodičom sprístupnené cez jednoduchý informačný systém: známky (už obvykle sú), vymeškané hodiny, domáce úlohy, plánované previerky, poplatky za výlety a pod. Samozrejme, je nutné ponechať školám možnosť zorganizovať rodičovské združenie v prípadoch, keď je to efektívne (šikanovanie, stužková...). Väčšina rodičov i učiteľov už aktívne využíva aspoň emaily, kde si bežne vymieňajú všetky podstatné informácie pre spoluprácu rodiny a školy. Zo strany školy by bolo vhodné zabezpečiť okrem pracovného telefónu pre zamestnancov aj emailové adresy v primeranom tvare, aby sa rodičia nemuseli diviť, prečo má postaršia pani učiteľka konto na Pokeci.

Zopár úplne jednoduchých nápadov – netreba na ne temer nič: vyvetrajte, vymaľujte, zasadte zopár kvetín a doneste na chodbu svoj starý gauč – uvidíte, o koľko ľahšie sa vám bude viesť družný rozhovor so študentmi posediačky v príjemnom prostredí. A ak sa nájde sponzor na stolný futbal alebo biliard, stratia sa aj večne pobežujúci chlapani nižších ročníkov.

Knižnice a antikvariáty často ponúkajú aj hodnotnú literatúru doslova „za babku“. Prečo by si nemohla nájsť miesto na chodbách škôl? Voľne prístupná, hoci by sa aj občas čosi stratilo, k dispozícii postávajúcim návštevmám i žiakom nudiacim sa cez voľné hodiny.

Zadarmo je i povzbudivé slovo – kto je zvyknutý dostať ho, rád ho dáva i ďalej.

Zodpovednosť a prax

Študenti by mali byť vedení k **osobnej zodpovednosti** za svoje konanie. Rovnako by o tom mali byť informovaní aj rodičia, ktorí často a nesprávne prikladajú vinu za slabé výsledky detí učiteľom. U gymnazistov je očakávateľné, že rozumejú súvislosti medzi príčinou a následkom. Je vhodné dopredu im predostrieť možnosti, ciele a pravidlá a neskôr neúprosne trvať na rovnakom poriadku platnom pre všetkých. Trochu sa tak vzdelávanie priblíži bežným pracovným vzťahom, kde nie je možné svojvoľne meškať do práce, zabudnúť či stratiť projektovú dokumentáciu alebo drzo a priehľadne klamať nadriadenému.

To súvisí aj s na Slovensku nehorázne rozšíreným podvádzaním: hlavnou úlohou pred písomkou je príprava kvalitného ťaháku, ktorý zastúpi vlastné vedomosti žiaka. Toto môže do značnej miery odbúrať schopnosť učiteľa pripraviť takú písomku, na ktorej môžu mať žiaci ako pomôcky učebnicu alebo zošit. Ešte lepšou alternatívou je e-learning opísaný nižšie.

Ak môžu mať povinnú prax stredné odborné školy, dajme túto príležitosť aj gymnazistom. Tí šikovní si už počas školy určite nájdu rozličné brigády, ale mnohí absolventi VŠ ostanú bezradní s diplomom na úrade práce. Dajme im možnosť spoznať to, čím si raz chcú zarábať na chlieb: budúci lekárov radi privítajú na detskom oddelení, hoci by len čítali rozprávky; nádejní stavební inžinieri by si mali vyskúšať aj prácu priamo s materiálom a kladivom; a aj vysnená ekonómia by možno stratila svoj lesk v hore papierov u pani hospodárky. Nie každý študent gymnázia vie, čomu by sa chcel v živote venovať a profesijné ambície v zasnených hlávkach sú často tvrdou realitou rozbité na kusy.

Je pochopiteľné, že zamestnávateľia sa ľuďom bez praxe vyhýbajú, pretože ich zodpovednosť a samostatnosť je na veľmi nízkej úrovni a zaúčnanie skúseným pracovníkom firmu stojí nemalé peniaze. Problémy riešené na pracovnom poli sú od školy výrazne odlišné, objasním prečo.

Väčšina riešení situácií, ktoré sú žiakom predostreté v školskom prostredí, má konvergentnú povahu – napr. príklady z fyziky, preklad vety do cudzieho jazyka alebo vymenovanie delenia čohosi v biológii. Naproti tomu životné otázky nemávajú jednu správnu odpoveď – akási štúdia tvrdila, že v bežnom pracovnom živote má len 10% problémov jediné správne riešenie. Žiacke hlavy plné faktov nie sú schopné zužitkovať nadobudnuté vedomosti na objavenie viacerých možných spôsobov riešenia, sumarizovanie ich kladov a záporov a navrhnutie optimálneho riešenia pre konkrétnu situáciu. Relatívne ľahkou pomocou je zadávanie úloh, ktoré nevedú k jedinému riešeniu, ale skôr k argumentácii medzi skupinami žiakov, ktorí majú obhajovať svoju alternatívu. Učí ich to počúvať, analyzovať, hodnotiť a rozhodovať sa.

Rozšírenie obzoru študentského sveta mimo učebnice, zábavu a rovesníkov, môže žiakov priviesť k novým ľuďom a veciam, ktoré nepoznajú (alebo nechcú poznať). Treba im ukázať, že jablká sa nerodia v hypermarkete a že kravy nie sú fialové. Výlet do hôr môže byť nielen telesnou výchovou, ale aj hodinou biológie, zemepisu, dejepisu či školením prvej pomoci. A večer pri ohni môžu mať hoci aj hudobnú výchovu.

E-learning

Predstavme si e-learningový systém, v ktorom by boli neobmedzene dostupné otázky, z ktorých niektoré žiak dostane na písomnej skúške – povedzme 20 náhodne vybraných z celkových 500. Samozrejme, je to nadpráca pre učiteľa, pretože ich musí vytvoriť na úvod veľké množstvo, ale pri implementácii na celoštátnej úrovni, by to bolo vyslovene výhodné. A to hlavne pre predmety, ktoré majú jednoznačne definovaný rámec (napr. externou časťou maturity), pretože tam sa približne rovnaké znalosti očakávajú od všetkých zúčastnených.

Najväčšou výhodou takéhoto systému pre žiakov je, že vedia presne, čo majú očakávať, na čo sa majú pripraviť a čo je (ne)potrebné vedieť; dokonca, ak si tí snaživejší nájdu čas a prejdú si hoci spomenutých 500 otázok, budú mať istotu vytúženej jednotky už v predvečer skúšania.

Aby učitelia mali záujem o nové veci ako je napr. e-learning, musíme ich nie nútiť používať to, ale „uplatiť“ ich niečím – úsporou času pri opravovaní písomiek, prehľadnosťou a automatickým zapisovaním známok do školského systému, znovupoužiteľnosťou otázok bez nutnosti vymýšľania nových písomiek pre chýbajúcich alebo nové triedy. A keď už spomínam chýbajúcich, prečo by si nemohli tento test napísať spolu s ostatnými priamo z domu? Možnosti technológií sú nedozerne široké a vedia efektívne zabrániť aj rozličným formám podvádzania.

The student

Žiaci by mali byť vedení k efektívnemu používaniu jazyka – napr. požiadavky na globálne platné informácie pre vyhľadávača by mali vedieť formulovať v angličtine, prípadne inom svetovom jazyku. Dostupnosť a kvalita informačných zdrojov pre školské projekty alebo ich vlastný rast je neporovnateľne širšia ako v slovenčine. Schopnosť samostatne triediť, vyhodnocovať a spracovávať informácie z rozličných zdrojov sa ukazuje ako kritickou pre efektívne zorientovanie sa v dnešnej dobe.

Prijímacie skúšky na gymnáziá by mali byť bežné – ide predsa o výberovú školu a testovanie pri ukončení ZŠ je zamerané len na slovenčinu a matematiku, čo napríklad pre bilingválne gymnáziá zďaleka neponúka dostatok informácií. Prijímanie by malo byť doplnené aspoň o psychologické testy a zvládnutie základov angličtiny, ktorá by neskôr mala znamenať pre maturanta z gymnázia možnosť uchádzať sa o prácu a štúdium v zahraničí. Na školách prijímajúcich kohokoľvek sú často aj žiaci, ktorí sa tam zbytočne trápia, pričom na odbornej strednej škole by mohli excelovať. Títo jedinci často spomaľujú napredovanie kolektívu vo výučbe a vyvolávajú tak napätie v kolektíve i vlastnej rodine, keďže nepodávajú dostatočné výsledky. V horšom prípade ich učitelia posúvajú z ročníka do ročníka a po „úspešnom“ ukončení gymnázia už nemajú najmenšiu chuť vzdelávať sa, a tak často (ak neumývajú riad kdesi v Írsku) končia na neperspektívnych a nezmyselných odboroch vysokých škôl bez šance dobre sa uplatniť na trhu práce.

IT kreatívne skúsenosti

Pri mojom učení informatiky zdanlivo nie je veľa možností ako výchovne vplývať na charakter detí. Kreatívny človek si ich iniciatívne vyhľadá: von Neumann bol Žid? A dokonca maďarský? Hneď máme tému na výchovný rozhovor. V dobe ľahko dostupného internetu postačí učiteľom ukázať ako efektívne použiť vyhľadávač a z nudnej 45-minútovej prednášky sa razom môže stať dialóg inšpiratívny pre obe strany. Žiaľ, ponuka kurzov MPC sa skôr zameriava na tzv. šuplíkové projekty alebo tematiku „najvyššia kôпка papierov vyhráva“.

Vďaka tomu, že v informatike učím záležitosti technického rázu, môžem hodiny obohatiť o takmer ľubovoľný (teda aj výchovný) obsah. V tematickom celku, kde sme sa učili používať PowerPoint, žiaci dostali za úlohu vytvoriť dve prezentácie: prvú, kde by demonštrovali technické zvládnutie programu bez ohľadu na obsah (rôzny obsah je aj ochrana pred plagiátormi); a druhú, ktorú na hodine použili ako pomôcku pri svojej 5-minútovej prednáške na zadanú tému. Vďaka tomu sme sa mohli porozprávať o tom, či pôjdu najbližšie voliť, či po štúdiách ostanú na Slovensku, aká je moc peňazí vo svete alebo dokonca aj o antikoncepcii. Pri ich prvej skúsenosti pred publikom niektorí objavili, čo je to tréma, koľko trvá 5 minút bez pohľadu na hodiny a prečo je úsmev a tón hlasu dôležitý.

Samostatne sa pozastavím nad tým, že sa pre mňa prekvapivo po prvý raz stretli so situáciou, keď mali čosi sami hodnotiť – v tomto prípade šlo o technickú úroveň prezentácie pred publikom. Mali k dispozícii jasné kritériá, stupnicu a okrem nej mali slovne doplniť niekoľko myšlienok. Po niekoľkých hodnoteniach si uvedomili, že nielen kritika je potrebná, ale na dušu ako pohladenie zapôsobí pochvalné slovo uznania. Novou skúsenosťou bolo pre nich aj sformulovanie vlastných dojmov na hodnotenie spolužiaka; a zabavili sa aj na počte výplňových slovíčok ako „hm, teda, no, že“ v ich slovných prejavoch.

Ako obľúbený a užitočný sa ukázal aj nápad s poslednou otázkou v písomných prácach. Žiaci dostali dopredu k dispozícii na prečítanie článok napr. o vzdelávacom systéme v zahraničí. Sami, bez bližšieho návodu, si z neho mali vybrať podstatné alebo zaujímavé informácie a slovne ich zhodnotiť. Pokiaľ písomka neposkytovala priestor na dlhšie rozpísanie sa, obvykle bola otázka smerovaná na ich prístup alebo postup učenia sa a poskytovala tak cennú spätnú väzbu o ich vlastnej práci a príprave mimo vyučovania. Otázka bola bodovaná podobne ako ostatné a žiaci sa na prekvapenie vždy tešili.

Nádej

Z vlastnej skúsenosti rokov práce s mladými ľuďmi viem, že najdôležitejší je pre nich vyhradený čas a pozornosť. Rozhovory a preukázaný ľudský záujem o nich samotných dokáže viac než kvalitne pripravená učebnica, tresty či hodiny etiky. Je ťažké poskytnúť priestor a „kúsok seba“ 30 žiakom počas niekoľkých desiatok minút do týždňa. Mám nádej, že sa mi pre lásku k poznaniu podarí zapáliť aspoň niektorých. Zatiaľ neviem, ako túto nádej obnoviť u svojich kolegov, ale ja sa budem snažiť svoju si udržať.

Chcem byť taký učiteľ, aby moji žiaci chceli byť učiteľmi.

Príloha:

Informácie o autorovi:

Ing. Juraj Mazák

Pri hati 6, 04001 Košice

juraj.mazak@gmail.com

0911 157 038

učiteľ na gymnáziu M. R. Štefánika v Košiciach

Mám záujem zúčastniť sa Letnej školy moderných učiteľov, v prípade, že budem vybraný.

Skúsenosti v práci s mládežou:

Ako študent gymnázia som sa venoval organizovanej práci s rovesníkmi a mladšími žiakmi, organizovali sme každotýždenné stretnutia, výlety a tábory. V poslednom ročníku SŠ sa k tomu pridala práca s dorastom, o rok neskôr aj s deťmi, opäť na báze dobrovoľníctva, čo trvá až doteraz; formalizované v o. z. Kairos od roku 2006 a v o. z. Detská misia. Vzápätí po ukončení VŠ a DPŠ som nastúpil ako učiteľ informatiky na Gymnázium M. R. Štefánika v Košiciach.

Motivácia k zapojeniu sa do súťaže:

Dlhodobo sledujem aktivity Indície a (okrem možných výhier ;) viem, že je dobré verbalizovať neurčité dojmy a skúsenosti z môjho relatívne krátkeho pôsobenia na učiteľskom poste. Výzvu svojho povolania beriem vážne, chcem v ňom napredovať a o pár rokov sa pozrieť späť, čo z napísaného sa mi podarilo realizovať.